

GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTSEL TANILAMA SÜRECİ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Ebru ÜNAY¹, Raziye ERDEM², Yurdagül GÜNAL³

1 Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, Özel Eğitim, unayebru@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6298-9438.

2 Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, Özel Eğitim, raziye_erdem@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7631-1575.

3 Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, yurdagulgunal@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9385-1167.

Geliş Tarihi: 30.06.2021 Kabul Tarihi: 28.10.2021 DOI: 10.37669/milliegitim.959925

Öz: Bu araştırmanın amacı, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin geçici koruma statüsündeki özel gereksinimli öğrencilerin (GKSÖGÖ) eğitsel değerlendirme ve tanılama süreçlerine yönelik görüş ve önerilerinin belirlenmesidir. Araştırma geçici koruma statüsündeki bireylerin yoğun olarak yaşadıkları illerde görev yapan on özel eğitim öğretmenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma türlerinden fenomenoloji deseni ile yürütülen çalışmada veriler yarı-yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Veriler MAXQDA 20 programından yararlanılarak içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir. Görüşmelerin analizi sonucunda öğretmenler GKSÖGÖ'lerin eğitsel değerlendirme ve tanılması sürecinde "Başvuru", "Değerlendirme", "Yönlendirme" ve "İzleme" süreci olmak üzere Türk vatandaşı olan öğrencilerle aynı aşamaları takip ettiklerini belirtmişlerdir. Ancak bu aşamalarda RAM'lara göre farklı uygulamalar olduğu görülmüştür. Katılımcılar GKSÖGÖ'lerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde bazı sorunlar yaşadıklarını belirtmiş, bu sorunlara çözüm önerileri sunmuşlardır. Çalışmanın bulgularına dayanarak GKSÖGÖ) eğitsel değerlendirme ve tanılama süreçlerine yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, geçici koruma, özel gereksinimli öğrenci, eğitsel değerlendirme ve tanılama

EDUCATIONAL DIAGNOSIS PROCESS OF STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS IN TEMPORARY PROTECTION STATUS

Abstract:

The aim of this research is to determine the opinions and suggestions of special education teachers working in Guidance and Research Centers regarding the educational evaluation and diagnosis processes of students with special needs under temporary protection status. Ten special education teachers working in provinces where individuals with temporary protection status live intensively participated in the research. We used qualitative research method and collected data through semi-structured interviews. The data were analyzed through content analysis using the MAXQDA 20 program. As a result of the analysis of the interviews, the teachers stated that they followed the same stages as the students who are Turkish citizens in the process of educational evaluation and diagnosis of students with special needs under temporary protection status. However, it has been observed that there are different applications according to RAMs. The participants stated that they had some problems in the educational evaluation and diagnosis process of students with special needs under temporary protection status and offered solutions to these problems. Based on the findings, the study offered various suggestions for educational evaluation and diagnosis processes.

Keywords: Migrant, temporary protection,, students with special needs, educational evaluation and diagnosis

Giriş

Göç, imparatorlukların doğuşu veya yıkılışı, devrimler, savaşlar gibi önemli küresel olaylar; politik dönüşüm, ekonomik genişleme gibi önemli değişimler ve çatışma, zulüm ve işten çıkarma gibi önemli sorunlarla ilişkilidir (Koser, 2007). Uluslararası göç çok farklı kültürlerden gelen bireylerin etkileşimi ile ortaya çıkan kültürel uyum sorunlarını da beraberinde getirmektedir (Sayın, Usanmaz, Aslangiri, 2016). İnsanlık tarihinin başlangıcından beri var olan göç hareketliliği günümüzde temel insan hakları acil durumlarından biridir (GİGM, 2016; Biasutti, Concina ve Frate, 2019). Afrika ve Orta Doğu'nun çeşitli bölgelerindeki savaşlar, çatışmalar ve kıtlıklar, birçok insanı ailelerini, evlerini ve ülkelerini terk etmeye zorlamıştır (Biasutti, Concina ve Frate, 2019).

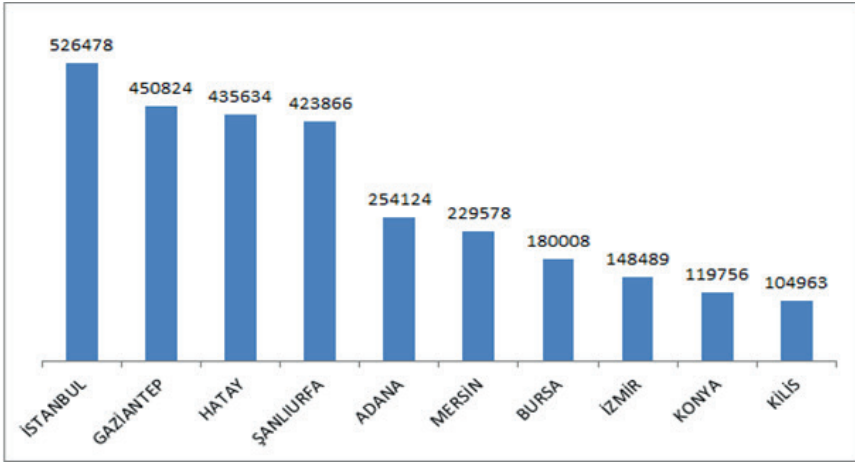
Türkiye özellikle 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşla birlikte bulunduğu coğrafi konumdan dolayı büyük bir göç dalgasının merkezinde yer almıştır. Bu göç

dalgası ile Türkiye'ye gelen Suriyelilere geçici koruma sağlanmıştır. 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliğinde geçici koruma şu şekilde tanımlanmıştır:

“ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma” (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) tarafından yayımlanan istatistikler incelendiğinde sadece geçici koruma statüsünde yer alan Suriyeli bireylerin sayılarının yer aldığı başka ülkelerden gelip geçici koruma statüsünde bulunan bireylerin sayılarının yer almadığı görülmektedir. GİGM tarafından yayımlanan istatistikler belirli aralıklarla düzenli olarak güncellenmektedir. Bu araştırma kapsamında yer alan veriler 2021 yılı Haziran ayına ait verilerdir. Bu verilere göre 2012 yılında geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin sayısı 14.237 iken 2021 yılının Haziran ayı itibarıyla bu sayı 3.671.761'e ulaşmıştır (GİGM, 2021). Bu istatistiklere göre geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı.

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

GİGM'nin 2021 Haziran ayı verilerine göre (Şekil 1) İstanbul ilk sırada yer alırken Kilis'in ise 10. sırada yer aldığı görülmektedir. Geçici koruma kapsamında bulunan bireylerin sayısındaki artışla birlikte Türkiye'de öğrenim gören öğrenci sayısının da giderek arttığı görülmektedir. GİGM'nin verileri incelendiğinde 2014-2015 eğitim öğre-

tim yılında Türkiye’de MEB’e bağlı devlet okullarında ve geçici eğitim merkezlerinde öğrenim gören Suriyeli öğrenci sayısı toplam 230.000 iken bu sayı 2019-2020 eğitim öğretim yılında 768.839’a yükselmiştir (GİGM, 2021). Geçici koruma altındaki bireylerin eğitim hizmetleri Geçici Koruma Yönetmeliğinin 28. maddesinde tanımlanmıştır. Bu maddede okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimin yanı sıra her yaş grubuna dil eğitimi ve meslek eğitimi verilmesine yönelik hükümler yer almaktadır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Ayrıca hem geçici barınma merkezlerinin içinde hem de dışında sağlanacak eğitim hizmetlerinin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütüleceği belirtilmiştir. MEB 2019-2023 Stratejik Planında da ‘...ülkemizde geçici koruma altında bulunan yabancıların çocuklarının eğitim ve öğretime erişim imkânları artırılacaktır.’ stratejisine yer verilmektedir (MEB, 2019).

Geçici koruma altındaki öğrenciler için yapılan yasal düzenlemelere karşın araştırmalar bu öğrencilerin Türkiye’deki okullara yerleştirilmesinin beraberinde başta öğretmenler olmak üzere okul idaresine, öğrencilere ve ailelere önemli zorluklar getirdiğini göstermektedir (Tamer, 2017; Başar, Akan ve Çiftçi, 2018; Şimşir ve Dilmaç, 2018; Yurdakul ve Tok, 2018; Cülha ve Demirtaş, 2020). Çalışmalarda dilden kaynaklı iletişim problemlerinin en fazla karşılaşılan zorluk olduğu belirtilmektedir. Örneğin, Başar vd. (2018) geçici koruma altındaki öğrencilerin yaşadıkları dil sorunlarından dolayı sınıflarında verilen mesajları anlayamadıklarını belirtmişlerdir. Cülha ve Demirtaş (2020) ise dil sorunun okuldaki tüm paydaşları etkilediğini ifade etmişlerdir. Diğer bir zorluk ise çeşitli nedenlerden dolayı velilerin çocuklarının eğitimine yetersiz destek sunması olduğu görülmektedir. Doğan ve Özdemir (2019) yoksulluk ve çalışma şartlarından dolayı velilerin okul süreçlerinde çocuklarını takip edemediklerini ifade etmişlerdir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile çocukların yaşama katılım, eğitim, korunma ve gelişim hakları ülkelerin kendi vatandaşları yanı sıra geçici koruma altındaki çocuklara da sağlanması gereken haklar olarak güvence altına alınmıştır (CRC, 2009). Türkiye’de öğrenim gören geçici koruma altındaki özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin eğitime erişimlerinin sağlanabilmesinde eğitsel tanılama sürecinin önemli olduğu düşünülmektedir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde tanılama “özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile yeterli ve yetersiz yönlerinin, bireysel özelliklerinin ve ilgilerinin belirlenmesi amacıyla tıbbi, psiko-sosyal ve eğitim alanlarında yapılan değerlendirme süreci” şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 2012). Aksoy ve Şafak (2021) bu sürecin bireyin performansını tespit etmek ve en az kısıtlayıcı eğitim ortamı ilkesine dayalı olarak yerleştirildiği eğitim ortamında öğretimsel uyarlamalar yapmak biçiminde iki aşamadan oluştuğunu ifade etmektedir. Geçici koruma statüsündeki özel gereksinimli öğrencilere (GKSÖGÖ) sunulacak özel eğitim hizmetleri ile ilgili olarak 2017 yılında UNICEF ve MEB işbirliği ile “Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı” hazırlanmıştır (MEB, 2017). Bu kılavuz kitapçıkla alanda çalışan öğretmenlerin çalışmalarını geliştirebilmek ve tespit edilen sorunların giderilmesini sağlamak amaçlanmıştır.

Bu araştırmanın amacı, RAM’da görevli özel eğitim öğretmenlerinin GKSÖGÖ’lerin eğitsel değerlendirme ve tanılama süreçlerine yönelik görüş ve önerilerinin belirlenmesidir. Araştırmanın katılımcılarını, RAM görev yapan ve eğitsel tanılama sürecinde yer alan özel eğitim öğretmenleri oluşturmaktadır. Tanılama sürecinin RAM’da eğitsel tanılamada görevli personelin bakış açısından incelemesi ileriye dönük alınacak önlemler konusunda önemli katkılar sağlaması açısından önemlidir. Ayrıca araştırmadan elde edilecek sonuçların, Türkiye’nin son yıllarda yoğun olarak yaşadığı göç hareketliliğinden dolayı eğitim alanında karşılaştığı sorunların çözümlerine yönelik yapılacak çalışmalara katkı sağlaması düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel araştırma olarak tasarlanmış ve nitel araştırma türlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni tercih edilmiştir. Olgubilim birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili deneyimlerinin ortak anlamını tanımlar (Creswell, 2018). Başka bir ifadeyle bir duruma ilişkin etkenlerin ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada da geçici koruma altındaki özel gereksinimli öğrencilerin tanılama sürecini bu süreci birebir deneyimleyen öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda irdelemek amaçlandığından fenomenolojik desen kullanılmıştır.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları Türkiye’deki RAM’larda görev yapan ve eğitsel tanılama sürecinde görevli özel eğitim öğretmenlerinden amaçlı örnekleme yöntemleri kullanılarak belirlenmiştir. Bu kapsamda ilk olarak GİGM tarafından yayımlanan istatistikler incelenmiş en fazla geçici koruma altında öğrenci bulunan iller belirlenmiştir. Sonraki aşamada ise bu illerde bulunan RAM’lar ile iletişime geçilmiş ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğretmenlerden randevu alınarak belirlenen gün ve saatlerde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgilere Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Yaş	Cinsiyet	Mezun Olunan Bölüm	Eğitim durumu	Görev Yaptığı İl	Mesleki Kıdem	RAM'da çalışma süresi	GKSÖGÖ'lerin Eğitsel Tanılamasına Yönelik Eğitim Alma Durumu
G1	41	Kadın	İşitme Engelliler Öğretmenliği	Lisans	İstanbul	19	7	Almadı
G2	37	Kadın	Zihin Engelliler Öğretmenliği	Lisans	Mersin	15	5	Almadı
G3	27	Erkek	Zihin Engelliler Öğretmenliği	Lisans	Hatay	5	4	Almadı
G4	47	Erkek	Görme Engelliler Öğretmenliği	Lisans	İzmir	20	10	Almadı
G5	27	Kadın	Zihin Engelliler Öğretmenliği	Lisans	Mersin	6	2	Almadı
G6	38	Erkek	Zihin Engelliler Öğretmenliği	Lisans	Mersin	16	5	Almadı
G7	32	Kadın	İşitme Engelliler Öğretmenliği	Lisans	Şanlıurfa	6	4	Almadı
G8	36	Kadın	Zihin Engelliler Öğretmenliği	Lisans	Mersin	14	2	Almadı
G9	47	Kadın	Zihin Engelliler Öğretmenliği	Lisans	Gaziantep	20	8	Almadı
G10	29	Kadın	Zihin Engelliler Öğretmenliği	Lisans	Bursa	7	2	Almadı

Tablo 1'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğretmenlerin tümü lisans mezunudur. Ayrıca öğretmenlerin yedisi zihin engelliler, ikisi işitme engelliler biri de görme engelliler öğretmenliği mezunudur. Katılımcıların yedisi kadın, üç erkektir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin hiçbirinin GKSÖGÖ'lerin eğitsel değerlendirme ve tanılmasına yönelik eğitim almadığı görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verileri, GKSÖGÖ'lerin tanınmasına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Formun ilk bölümde öğretmenin kişisel bilgileri, ikinci bölümde ise GKSÖGÖ'lerin tanınmasına yönelik sorular yer almaktadır. Araştırmada öncelikle alanyazın taraması yapılarak hazırlanan taslak sorular alanda uzman üç öğretim üyesinin görüşüne sunulularak, gözden geçirilmiştir. Daha sonra iki pilot görüşme yapılarak görüşmelerin sonuçlarına göre araştırma sorularına son şekli verilmiştir. Görüşme sorularının son şekli aşağıdaki gibidir.

1. Geçici koruma statüsündeki özel gereksinimli öğrenciler eğitsel tanılama için RAM'a nasıl başvuruyor?
2. Geçici koruma statüsündeki özel gereksinimli öğrencilerin RAM'daki eğitsel tanılama süreçleri nasıl işliyor?
3. Geçici koruma statüsündeki özel gereksinimli öğrencilerin eğitim ortamlarına yerleştirilmesi ve sonrasında izlenmesi nasıl yapılmaktadır?
4. Geçici koruma statüsündeki özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel tanınması esnasında ne tür güçlüklerle karşılaşılıyorsunuz?
5. Eğitsel tanılama sürecinde uzman desteğine ihtiyaç duyduğunuz veya nasıl bir yol izlemeniz gerektiği konusunda belirsizlik/kararsızlık yaşadığınız durumlarla karşılaşılıyor musunuz?
 - Karşılaşıyorsanız bunlar nelerdir?
 - Ne yönde bir destek sunulması bu ihtiyaçlarınızın/sorunların üstesinden gelmenize katkı sağlardı?
6. Geçici koruma statüsündeki özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel tanılama sürecinin iyileştirilmesine yönelik neler önerirsiniz?

Araştırmada veri toplamak amacıyla oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formuna ek olarak hazırlanan demografik bilgi formunda katılımcının mezun olduğu bölüm, eğitim durumu, mesleki kıdemi ve RAM'da çalışma süresi ve GKSÖGÖ'lerin eğitsel tanılama ve değerlendirilmesine yönelik eğitim alma durumu ile ilgili sorular yer almıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Görüşmeler araştırmacılar tarafından ulaşılan RAM'larda görevli öğretmenler arasından çalışmaya gönüllü olanlardan randevu alınarak telefon ve ZOOM uygulaması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler öncesinde gönüllü öğretmenlere "Bilgilendirilmiş Onam Formu" gönderilmiş ve imzalamaları istenmiştir. Tüm görüşmeler katılımcıların izni doğrultusunda ses kaydına alınmıştır. Görüşme süreleri 13 ile 55 dakika

arasında değişiklik göstermiştir. Yapılan görüşmelerin ses kayıtları toplam 196 dakika, her bir görüşmenin ortalama süresi 19 dakika sürmüştür. Bilgisayar ortamına yazılı olarak aktarılan ses kayıtları içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir. Johnston, (2006) ifade ettiği gibi verileri daha iyi organize etmek ve sistematik bilgi oluşturma sürecini hızlandırmak için yazıya dökülmüş görüşmeler MAXQDA 20 programına aktarılmış ve düzenlenmiştir. Programdan elde edilen kodlar araştırmacılar tarafından değerlendirilip görüş birliği sağlanan 26 kod sekiz kategori ve üç tema altında incelenmiştir.

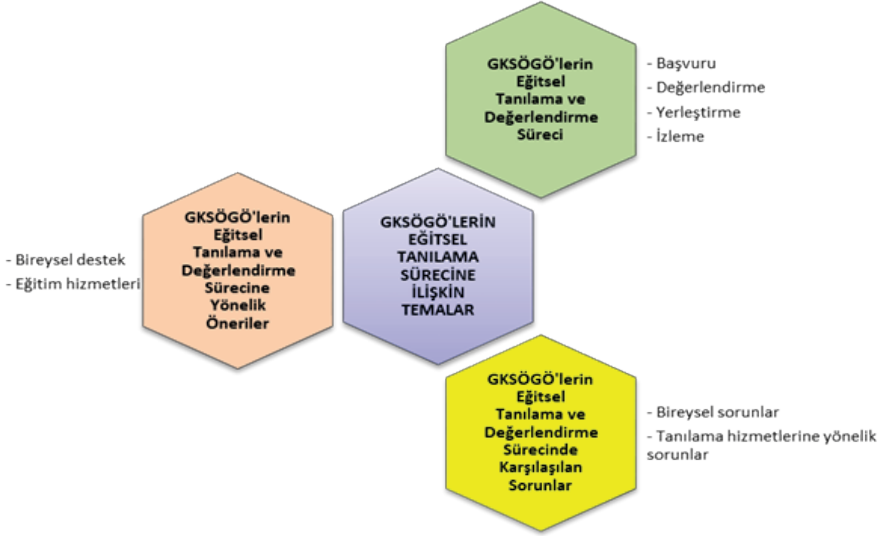
Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik: Nitel araştırma yaklaşımları nicel araştırma yöntemlerine göre çeşitli yönleriyle farklılaşmaktadır. Lincoln ve Guba (1985) (aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2016), nitel araştırmaların niteliğini arttırmak adına bazı stratejiler önermişlerdir. Bu öneriler doğrultusunda araştırma kapsamında inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik kavramları geçerlik ve güvenirlik kavramları yerine kullanılmıştır. İnanırcılığı sağlamak için yapılan tüm görüşmeler katılımcıların onayı ile kayıt altına alınmış ve 196 dakikalık ses kaydı elde edilmiştir. Ayrıca araştırma sürecinde elde edilen veriler araştırmacılar tarafından MAXQDA 20 programında ayrı ayrı analiz edilmiş ve elde edilen bulgular anlamı bir bütün oluşturmuştur. Aktarılabirlik konusunda çalışmada katılımcıların onayı ile ses kayıt cihazı kullanılarak veri kaybı önlenmeye çalışılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından toplanmış, elde edilen veriler, hiçbir değişiklik yapılmadan görüşme sırasına göre numara verilerek rapor edilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler araştırmacılar tarafından değerlendirilip, ayrı ayrı kodlanmış ve tüm kodlamalar arasında genel anlamda görüş birliği sağlanmıştır. Çalışmada doğrudan alıntılara yer verilmiş ve alıntılar yoluyla bulgular açıklanmaya çalışılmıştır. Bulgular, yorum ve genellemelerden uzak doğrudan sunulmuştur. Araştırmanın teyit edilebilirliğini sağlamak için, araştırmacıların görüşleri doğrultusunda kodlar belirlenmiş ve araştırmacılar arasında görüş birliği sağlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği güvenirlik formülü [Güvenirlik= Görüş Birliği / (Görüş Birliği+ Görüş Aynılığı)] kullanılmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda araştırmanın güvenirliğini %90 olarak belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada verileri elde etme süreci ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Bu araştırma, araştırma etiğine uygunluğu açısından 25.05.2021 tarih ve E-81614018-000-507 sayılı Trabzon Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Etik Kurulu tarafından incelenerek kabul edilmiştir.

Bulgular

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular ilgili alanyazın kapsamında tartışılmış, bu bulgular üç tema altında toplanmıştır. Her tema toplamda sekiz kategori ve 26 koddan oluşmaktadır. Temalar Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. Geçici Koruma Statüsündeki Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitsel Tanılama Sürecine İlişkin Temalar

Tema 1: GKSÖGÖ'lerin Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Süreci

RAM'da görev yapan özel eğitim öğretmenleriyle yapılan görüşmelerin analizi sonucunda elde edilen ilk tema 'GKSÖGÖ'lerin eğitsel değerlendirme ve tanılama süreci'dir. Bu ana tema altında "Başvuru", "Değerlendirme", "Yönlendirme" ve "İzleme" olmak üzere dört kategori bulunmaktadır. "GKSÖGÖ'nin eğitsel değerlendirme ve tanılama süreci temasına ilişkin bulgulara Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2. GKSÖGBÖ'lerin Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Süreci

GKSÖGÖ'lerin Eğitsel değerlendirme ve tanılama Süreci	Frekans
Başvuru	
Aile doğrudan başvurusu	4
Okul aracılığıyla	9
Derneklerin desteğiyle	4
Değerlendirme	
Eğitsel değerlendirme isteği formu	4
Psikometrik testlerin kullanımı	9
Eğitsel performans değerlendirme	5
Tercüman desteğiyle değerlendirme	3
Yönlendirme	
Özel eğitim okulları	1
Tam zamanlı kaynaştırma	2
Özel eğitim sınıfı	2
İzleme	
Okul ziyaretleri	6
Kademeler arası geçiş aşamasında	4
Danışma talep edilmesi durumunda	2

Başvuru: Görüşme yapılan öğretmenler GKSÖGÖ'lerin tanılama sürecinde başvuruların ailenin doğrudan başvurusuyla, okul aracılığıyla ve derneklerin desteğiyle yapıldığını belirtmişlerdir. Ailenin doğrudan başvurusu ile ilgili G7 “...bu çocuklar bizim kendi vatandaşlarımız gibi özel gereksinimli bireyin ailesi, varsa sağlık kurulu raporuyla, yoksa tek hekimlik bir raporla ya da üç hekimlik raporla...” G4 ise “...aile fark ediyorsa komşular aracılığı ile geliyorlar...” şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

GKSÖGÖ'lerin RAM'lara başvuruların okullar aracılığıyla yapılabileceğini belirten G10 “...öncelikle ikamet adresine kayıtlı okula gidiyorlar. O okul vasıtasıyla rehberlik araştırma merkezine yönlendiriliyor...” ifadesini kullanmıştır. G5 ise konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“...zaten okula Türk vatandaşı olmasalar da, hani okuldan öğretmenleri ya da sınıfı öğretmenleri ortaokuldalarsa işte branş öğretmenleri yine sorumlu sınıf öğretmenleri onları da bir gelişim sıkıntısı ya da diğer arkadaşlarından geç öğrenme güç öğrenme sıkıntısı olduğunu tespit ettiklerinde bize eğitsel tanılama formu ile gönderiyorlar...”

GKSÖGÖ'lerin RAM'lara başvurularının dernekler aracılığıyla yapıldığı şeklinde görüş bildiren katılımcılardan G4 "...açıkçası arada bir de şeyler geliyor mesela ben de bir tanesinin telefon numarası var Mülteci Destek Derneği ile Sığınmacılar ve Göçmenler Dayanışma Derneği diye iki dernek varmış. O arkadaştan aldığım bilgiye göre onlardan biri geliyor..." demiştir. G7 ise konuyla ilgili "Genelde bu çocukların yönlendirilmeleri bu çocukların ailelerinin bir arada oldukları dernekler var bu yabancı bireyleri koruyan ya da onları destekleyen dernekler aracılığıyla aslında RAM'lara geliyorlar..." ifadesini kullanmıştır.

Değerlendirme: Görüşme yapılan öğretmenler GKSÖGÖ'lerin değerlendirmelelerinin eğitsel performans değerlendirme istek formu, psikometrik testlerin kullanımı, eğitsel performans değerlendirme ve tercüman desteğiyle değerlendirme şeklinde yapıldığını belirtmişlerdir. GKSÖGÖ'lerin değerlendirme sürecinde okuldan eğitsel değerlendirme istek formu alındığını G2 "...eğitsel değerlendirme isteği okuldaki öğretmenleri dolduruyorlar. Bu formun içerisinde çocuğun akademik ve sosyal olarak uyumunun ne kadar iyi eksik veya yetersiz olduğunu evet hayırlı ve öğretmenlerin önerileriyle doldurulan form..." şeklinde, G6 ise "...bir okula kayıtlı ise eğitsel değerlendirme istek formu vardır onu doldurup öğretmenleri gönderirler bize ..." şeklinde ifade etmişlerdir.

RAM'larda GKSÖGÖ'lerin değerlendirme sürecinde psikometrik ölçme araçlarının kullanımına ilişkin katılımcılardan G2 "...öyle RAM bünyesinde zekâ testi yapan personel varsa bu zekâ testini uyguluyor..." derken, G4 ise "...genelde Leiter testini biz uyguluyoruz. Bu hani biraz dil sorunu olan çocuklarla ilgili işitme ile ilgili sorunları olan çocuklarımıza uyguladığımız bir test onunla bir test yapıyoruz testi uyguluyoruz..." biçiminde görüşlerini anlatmışlardır.

RAM'da özel eğitim öğretmenleri tarafından GKSÖGÖ'lerin eğitsel performanslarının değerlendirildiği yanıtını veren katılımcılardan G10 "...biz çocuğu değerlendiriyoruz. İşte eğitsel tanılamayı yaptım ben..." ve G8 "...şu şekilde çocuk beş yaşından küçükse test yapılmıyor sadece performansı alınıyor yetersizliği doğrultusunda. Bunu özel eğitim öğretmeni yapıyor ve daha sonraki süreçlerde öğrencinin ailesinden de alınan bilgiler doğrultusunda kurula giriyor..." şeklinde görüş bildirmişlerdir.

GKSÖGÖ'lerin tercüman desteğiyle değerlendirilmelerinin yapıldığını belirten G10 bunu "...farklı bir süreç yok eğer dilde bir problem varsa anlayamıyorsak yanında tercümanla giriyoruz biz eğitsel değerlendirmeye..." şeklinde ifade etmiştir. G9 ise şu ifadeleri kullanmıştır:

"...ailenin gerek evraklarının hazırlanması sürecinde tercüman yardımcı oluyor. Beraberinde aileyle birlikte değerlendirmeyi alacak olan öğretmenin yanına çıkıyor. Sonra hem aileye tercümanlık yapıyor hem de öğretmenin söylediklerini aileye tercüme ediyor. Bu şekilde değerlendirme süreci yapılmış oluyor..."

Yönlendirme: GKSÖGÖ'lerin yönlendirmelerine ilişkin olarak öğretmenlerden G1 "...biz bu çocuğun tam zamanlı kaynaştırma tedbirini alıyoruz ya da özel eğitim sınıfına yönlendiriyoruz..." şeklinde görüş bildirmiştir. G3 ise "...biz hocam öğrencilerimizin yön-

lendirmesini yaptık diyelim özel eğitim sınıfı kaynaştırma sınıfı ya da özel eğitim okulu vesaire yerleştirilmesini yaptıktan sonra biz okul öğretmenlerinden belli sürelerde görüş alıyoruz...” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

İzleme: Görüşme yapılan öğretmenler GKSÖGÖ'lerin izleme sürecinin okul ziyaretleri şeklinde, kademeler arası geçiş aşamasında ve danışma talep edilmesi durumunda yapıldığını belirtmişlerdir. Okul ziyaretleri ile yapıldığını belirtenlerden G1 şu ifadeleri kullanmıştır:

“...bizde her yıl bu özel eğitim sınıflarının ve okulları dolaşıp bir sıkıntı var mı bireysel eğitim planı ile ilgili bir destek istiyor musunuz diye bütün okullarda ulaşıyor bizden destek isterlerse her türlü desteği veriyoruz bireysel eğitim planını anlatıyoruz bu çocuklarla ilgilenen öğretmenlere seminerler veriliyor bu şekilde...”

G3 ise *“...yerleştirilmesini yaptıktan sonra biz okul öğretmenlerinden belli sürelerde görüş alıyoruz. Okul ziyaretleri yapıyoruz hocam sürekli halde. Bu bazen hani aksasa da okul ziyaretlerinde bu durumları gözlüyoruz öğrencimizin...”* şeklinde ifade etmiştir.

GKSÖGÖ'lerin izlemelerinin kademeler arası geçiş aşamasında yapıldığını belirten katılımcılardan G7 *“...eğer çocuğun tanısıyla ilgili bir farklılık yoksa ya da durumunda herhangi bir şey eklenmiş ya da sonrada kaybolmamışsa bu çocuklar kademe değiştirene kadar gelmiyorlar...”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir. G8 ise *“Kademe değişikliklerinde mutlaka bizim ekranımıza yansıyor. Çocuk ilkokula gidiyor ve beşe geçti ortaokula geçtiği zaman kaynaştırma öğrencisi olduğu için kademe geçişlerinde mutlaka ve mutlaka RAM'a gelmesi gerekiyor...”* şeklinde görüşünü belirtmiştir.

GKSÖGÖ'lerin izleme sürecinin danışma talep edilmesi durumunda yürütüldüğünü belirten katılımcılardan G3 aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

“...okulda eğer bir sorun varsa bir heyet gidiyor yerinde incelemesini yapıyor öğrencimizin bir davranış sorunları var mı? Problem okuldan mı kaynaklanıyor? Başka bir durumdan mı kaynaklanıyor? Ya da okul rehber öğretmeni başka bir sorun yaşadıysa burada bizim rehberlik birimimize iletişime geçiyor. Sürekli iletişim halinde olduğumuz için izlemeyi bu şekilde sürdürüyoruz...”

G6 ise aşağıdaki şekilde görüşünü belirtmiştir:

“...onu takibini kendi sınıfı öğretmeni ya da okul rehber öğretmeni geri dönüşü verirse tekrar inceleme istekleri olursa ya da herhangi bir eğitsel destek istiyorlarsa bizden görüş istiyorlarsa BEP toplantısına katılmamız talep ediliyorsa gidip katılırız. Müdahil oluruz fikir veririz. Doğrudan çocuk ismi üzerinden takip biz yapamıyoruz...”

Tema 2: GKSÖGÖ'lerin Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar

Öğretmenlerle yapılan görüşme verileri incelendiğinde katılımcılar GKSÖGÖ'lerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde çeşitli sorunlarla karşılaştıklarını be-

lirtmişlerdir. Bu sorunlar “bireysel sorunlar” ve “eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine yönelik sorunlar” olarak iki kategoride toplanmıştır. GKSÖGÖ’lerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde karşılaşılan sorunlar temasına ilişkin bulgulara Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3. Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar

Karşılaşılan Sorunlar	Frekans
Bireysel sorunlar	
Dil	9
Kültürel farklılıklar	8
Çocuğun yaşı	1
Psikolojik durum	1
Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine yönelik sistemsel sorunlar	
RAM’ların çalışma koşulları	2
Kullanılan ölçme araçları	6
Destek eğitim hizmetinden yararlanamama	7

Bireysel sorunlar: Görüşme yapılan öğretmenler bireysel sorunlar kategorisinde dil, kültürel farklılıklar, çocuğun yaşı ve psikolojik durumdan kaynaklı sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan G1 eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde karşılan dil sorununu “...en büyük güçlük dil güçlüğü. Yani anne baba ile iletişim kuramıyoruz çocukla kuramıyoruz...” şeklinde ifade etmiştir. Dil sorunu ile ilgili olarak G10 şu ifadeleri kullanmıştır:

“...ya işte eğer şöyle diyorum dil yani eğer anlaşıyor değilsem. O performansla hiçbir şey yapamıyorum yani. Performansımı geçersiz sayıyorum tekrar bir randevu veriyorum hani o çocukla anlaşabilmem gerekir iletişime geçemiyorum yani en büyük sıkıntı iletişimsizlik şu an...”

Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde karşılan sorunların kültürel farklılıklar olduğunu ifade eden katılımcılardan G5 bunu “...yabancı bir ülkeler oradaki orada alıştıkları düzen çok çok farklı aile içerisindeki görüşü bilgi bile hani çok önemli sonuçta o aile kültürünü okul hayatında da yansıtıyor. Bu da gerçekten önemli yani kültürel farklılıklar da çok etkili...” şeklinde açıklamıştır. G8 ise “...özellikle kız öğrenciler erkek testörlere cevap vermekten kaçınıbiliyorlar...” şeklinde karşılaştıkları sorunları ifade etmiştir.

GKSÖGÖ’lerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde bireyin yaşının bir sorun olabileceğini belirten G7 görüşünü aşağıdaki ifadelerle açıklamıştır:

“...çocukların yaşları genelde yerleştirilecek kademeğe göre oldukça büyük. Yani çocuk hiç okula gitmemiş bu zamana kadar eğitim almamış. Biliyorsunuz uzun süredir Tür-

kiye'deler. Bu çocuklar hiç okula gitmemiş yeri geliyor çocuk büyük ama hiç okul tecrübesi olmadığı için liseye yerleştiremiyor ortaokula yerleştiremiyor. Yaştan dolayı kademe sıkıntı, eğitim almadığı için onun için bu süreç çok büyük sıkıntı oluyor. Bir de böyle bir problem yaşıyoruz..."

GKSÖGÖ'lerin psikolojik durumlarının eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde karşılan bir sorun olduğunu belirten G3 ise görüşünü aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

"...geçici koruma statüsünde olan bireylerin çoğunluğunda büyük bir travma var. Çünkü savaşın ortasından çıkıp geldiler. Çocuklarda çok büyük travmalar oluyor. Yine çocuklarımızda aile kayıpları çok fazla oluyor. Yine savaştan kaynaklı çocuklarda yaralanmalar oluyor. Bu durumların getirdiği bir şeydir herhalde çocuklarda çok fazla çekingenlik oluyor..."

Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine yönelik sistemsel sorunlar: Görüşme yapılan öğretmenler eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine yönelik sistemsel sorunlar kategorisinde RAM'ların çalışma koşulları, kullanılan ölçme araçları ve GKSÖGÖ'lerin destek eğitim hizmetinden yararlanamamasına yönelik sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. RAM'ların çalışma koşulları ile ilgili G6 "RAM'ların mesaipleri uzun. Başvurular çok yoğun beklentiler çok farklı..." şeklinde görüş belirtmiştir. G2 ise "...Türkiye'de test ve testör konusunda biraz sıkıntımız olduğu için ben rastladığımızı söylüyorum..." şeklinde karşılaştıkları sorunları ifade etmiştir.

Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde ölçme araçlarının kullanımında sorunlar yaşandığını belirten katılımcılardan G3 bu durumu "...bizim ASİS, WISC-R, Bİ-NET gibi testleri bu çocuklara uygulayamadığımız için tanularla ilgili problemler de olmuyor değil..." şeklinde ifade etmiştir. G1 ise görüşünü aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

"...sadece Leiter testini uygulayabiliyoruz her testi uygulayamıyoruz dilden dolayı.... Çünkü bizim Türkiye'de uyguladığımız WISC-R testi var. Yabancı kaynaklı ama sorular Türkiye'ye uyarlanmış şekilde oluyor ama çocuk Türkiye'ye yeni gelmiş o sorduğumuz maddeyi bilemeyebiliyor. Çünkü ilk kez karşılaşıyor belki o madde ile..."

GKSÖGÖ'lerin destek eğitim hizmetinden yararlanamama sorununu G2 "...fakat destek eğitim alamıyor bu çocuklar. Yani rehabilitasyon merkezlerinden tabi alamıyorlar. Keşke alabiliyor olsalar. Çocuğun yararlanması lazım özel eğitim rehabilitasyon merkezlerinden...", G4 ise "...raporu olanlar geliyor ama biz onlara Rehabilitasyon hizmetini sunamıyoruz T.C. vatandaşı olmadıkları için yani ... bunlarla ilgili rehabilitasyon merkezlerinde destek eğitim imkanı sağlanamıyor..." şeklinde ifade etmiştir.

Tema 3: GKSÖGÖ'lerin Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Sürecine Yönelik Öneriler

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde katılımcılar GKSÖGÖ'lerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine yönelik çeşitli öneriler sunmuşlardır. Bu öneriler bireysel destek ve eğitim hizmetleri kategorilerinde toplanmıştır. Öğretmenlerin GKSÖGÖ'lerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine yönelik önerileri ve frekansları Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4. GKSÖGÖ'lerin Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Sürecine Yönelik Önerileri

GKSÖGÖ'lerin Tanılama Sürecine Yönelik Öneriler	Frekans
Bireysel destek	
Tercüman desteği	6
Dil desteği	3
Eğitim Hizmetleri	
RAM'ların çalışma koşullarının iyileştirilmesi	4
Destek eğitim hizmetlerinden yararlanma	1
Ölçme araçları geliştirilmesi	4
Hizmet içi eğitim	1

Bireysel destek: Görüşme verileri incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun GKSÖGÖ'lerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde tercüman desteği sağlanmasını önerdiği görülmüştür. RAM'da görev yapan katılımcı öğretmenlerden GKSÖGÖ'lerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde tercüman desteği sağlanmasını önerenlerden G2 “...bir tercüman olduktan sonra tüm ölçme araçlarını çok rahat kullanabiliriz diye düşünüyorum...”, G7 ise “...sadece tercümanın olması değerlendirmede dil problemini ortadan çıkarabilir...” şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde dil desteği sağlanmasını öneren katılımcılardan G3 “...burada okul ortamlarında bir düzenleme yapılabilir ya da bu öğrenciler için geçici eğitim merkezleri vardı...Burada dil sorununa yönelik çalışmalar yapılabilir gerektiğinde öğrenebildiklerini gördük gerçekten...” şeklinde öneri sunmuştur. Katılımcılardan G1 ise görüşünü aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“...bizim böyle çocuklarla karşılaştığımızda hemen iletişime geçip dil desteği alabileceğimiz bir ekip olabilir. Belki RAM'ın içinde değil de ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nde, İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde ya da okullarda dil desteği olabileceğimiz öğretmenlere her an ulaşabilirsek sorunun kalkabileceğini düşünüyorum ben...”

Eğitim hizmetleri: Görüşme yapılan öğretmenlerin eğitim hizmetleri kategorisinde RAM'ların çalışma koşullarının iyileştirilmesi, destek eğitim hizmetlerinden yararlanma, ölçme araçları geliştirme ve hizmet içi eğitim önerilerinde buldukları görülmüştür. RAM'ların çalışma koşullarının iyileştirilmesi önerisi ile ilgili olarak G6 "*Bizim fiziki imkânlarla kavuşmamız lazım bir kalifiye personelin tercih edebileceği kurumlar haline getirmemiz gerekiyor... Öğretmenlere bir düzenleme ile tercih edilebilir hale gelmesi gerekir. Kendilerini geliştirebileceği fırsatlar verilmeli RAMlarda...*" şeklinde öneri sunmuştur. Katılımcılardan G9 ise görüşünü aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

"...yani RAM'lar olarak her konuda bir kere materyal eksikliklerinin, çok çoğaltılması gerektiği önerisinde bulunursanız çok seviniriz, ayrıca her türlü desteğin sağlanabilmesi için gereken uzman personeller yani odyologtur, fizyoterapisttir, o dediğim o bölgelerde o kültürde yaşamış bu konuda eğitim almış öğretmenlerin de RAM kadrolarında yer alması sağlıklı bir durum olur tabii ki..." şeklindedir.

Destek eğitim hizmetlerinden yararlanılması ile ilgili G8 görüşünü aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

"...yani zaten bu insanlar Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşamaya zaten bir sürü hakka sahip oldukları için bence özel eğitim hizmetlerinden de yararlanabilirler diye düşünüyorum çünkü rehabilitasyon merkezleri bu anlamda yani okula ek olarak onlarla çalışma yaparsa özel eğitimde erken tanı kadar çalışmalarda çok önemli daha fazla uyarana maruz kalmalarının kendilerini geliştirebileceğini düşünüyorum..."

Ölçme araçları geliştirilmesi ile ilgili olarak G6 "*...aynı BİLSEM'de uyguladığımız tamamen saf görsel tabletteki tarama testleri gibi bir şey geliştirilmeli...*", G9 ise "*...bence geçici koruma statüsünde olan öğrencilerimizin özellikle belirli engelleri olanlar değil de arada tarif edilmesi zor olan öğrencilerimiz için bence ... hani biraz elimizdeki bulunan ölçeklerin o kültüre uyarlanması sağlıklı daha sağlıklı bir sonuç getirecektir diye düşünüyorum...*" şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

Hizmet içi eğitime yönelik olarak katılımcılardan yalnızca G4 görüşünü "*...bu süreçte RAM'lar açısından bir eğitim verilebilirdi...*" şeklinde ifade etmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Geçiş güzergâhı durumunda olan Türkiye'ye yapılan göçler ekonomik, sosyo-kültürel ve eğitim başta olmak üzere birçok alanda Türkiye'yi etkilemektedir. Göçler devam ettikçe, göç alan ülkelerdeki eğitimciler de yabancı uyruklu öğrencilere etkili eğitimin nasıl sağlanacağı hakkında bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar (Moinolnolki ve Han, 2017). GKSÖGÖ'lerin eğitsel değerlendirme ve tanılama süreçlerinin özel eğitim öğretmenlerinin görüşleri açısından incelendiği bu çalışmada öğretmenler eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde yaptıkları çalışmalar ve karşılaştıkları güçlükler konularında görüş bildirmişlerdir. Ayrıca öğretmenler karşılaştıkları güçlüklerle yönelik önerilerde bulunmuşlardır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre özel eğitim öğretmenleri GKSÖGÖ'lerin eğitsel değerlendirme ve tanınması sürecinde “Başvuru”, “Değerlendirme”, “Yönlendirme” ve “İzleme” süreci olmak üzere Türk vatandaşı olan öğrencilerle aynı aşamaları takip ettikleri ancak bu aşamalarda RAM'lara göre farklı uygulamalar olduğu görülmüştür. Örneğin izleme sürecini bazı RAM'lar kademeler arası geçişlerde yaparken bazıları okul ziyaretleriyle bazıları ise sadece danışılması durumunda izleme faaliyetlerini yürütmektedirler.

Öğretmenlerle yapılan görüşme verileri incelendiğinde öğretmenler GKSÖGÖ'lerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde çeşitli sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu sorunlar “bireysel sorunlar” ve “eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine yönelik sorunlar” olarak iki kategoride toplanmıştır. Dil sorunu en fazla belirtilen sorun olmuştur. Türkiye'deki alanyazın araştırmalarında da geçici koruma statüsündeki öğrencilerin eğitiminde temel probleminin dil olduğu vurgulanmıştır (Aydın, 2019; Erdem, 2017; Sarier, 2020; Songür ve Olgun, 2020; Uysal, 2019; Yüce, 2018). Örneğin, Yüce (2018)'in araştırmasında öğretmen ve yöneticiler, Suriyeli öğrencilerin okula uyumlarını “*dil engeli, akran ilişkileri, yönetici ve öğretmen tutumları, davranışsal sorunlar, saldırganlık, ayrışma, dışlanma, kültürel farklılıklar, sosyal etkinlikler, ekonomik nedenler, travmatik yaşantılar, psikososyal destek*” vb. pek çok faktörün etkilediğini belirtmektedir.

Geçici koruma statüsündeki bireylerin ülkelerinden çoğunlukla zorunluluk nedeniyle ayrılması ani yaşam değişimine yol açmaktadır. Kültürel uyum sürecinde bu bireylerin travmatik yaşantılara maruz kalmaları nedeniyle ruh sağlığı açısından da sorunlar yaşayabilmektedir (Kağnıcı, 2017). Levitt, Lane ve Levitt, (2005), 429 göçmen çocuk ve ebeveynleri ile yaptıkları çalışmada ebeveynlerin ekonomik endişelerinin olmasına rağmen, çocuklarının göçten sonra ebeveynlerine göre daha fazla stresli (gergin) oldukları bulgusuna ulaşmışlardır. Biasutti vd. (2020) bu durumun çocukların ve gençlerin göç deneyimleri üzerinde sahip oldukları kontrol eksikliğinden kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir. Cülha ve Demirtaş (2020) tarafından yapılan bir çalışmada ise geçici koruma statüsündeki öğrencilerin eğitim-öğretim hizmetlerinden yararlanma durumlarının kültür farklılıkları, çatışma, iletişim problemleri ve gruplaşma gibi olumsuz etkileri olduğu ortaya konmuştur.

RAM'ların çalışma koşulları, kullanılan ölçme araçları ve GKSÖGÖ'lerin destek eğitim hizmetinden yararlanamaması ise eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde öğretmenlerin belirttikleri sistemsel sorunlardır. Alanyazın incelendiğinde RAM'larda karşılaşılan sorunlarla ilgili benzer bulgularla karşılaşılmıştır (Yurtsever, 2013; Çiçek, 2015; Yılmaz, 2016; Biral, 2019; Türkkal ve Doğan, 2019). Yurtsever (2013) eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde RAM'a başvuruların kabul edilmesi, kurumun genel fiziksel koşulları, eğitim kurumlarından öğrencinin durumuyla ilgili gelen bilgilerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde kullanılması, ölçme ve değerlendirme araçlarının kullanılması süreci, yerleştirme süreci, aile katılımının sağlanması ve kurumun genel işleyişi gibi farklı boyutlarda sorunlarla karşılaşıldığını vurgulamıştır.

Çiçek (2015) ise RAM'ların fiziksel şartlarının uygun olmadığını, RAM'ların işlevlerinin farklılaşması gerektiğini belirtmiştir. Yılmaz (2016) tarafından RAM'larda işitme kayıplı çocukların tanı, değerlendirme ve izleme süreçlerinin işleyişi incelenmiştir. Yılmaz (2016) bu aşamalarda karşılaşılan sorunları, hastane ve RAM arasındaki gerçekleştirilemeyen iş birliği, işitme kayıplı çocukları değerlendirme formlarındaki yetersizlik, materyal eksikliği, değerlendirmeye uygun fiziksel şartların sağlanamaması, izleme sürecinin yıllık raporlarla yürütülmeye çalışılması şeklinde açıklamıştır. Biral (2019) ise uyarılama zekâ testlerinin çocukların kimi zaman yanlış tanı ile yönlendirilmelerine sebep olabildiği gibi kimi zamansa tanı almış çocukların eğitim alanında çeşitli biçimlerde ayrımcılıklarla karşılaşmalarına neden olabildiğine dikkate çekmiştir. Türkkal ve Doğan (2019) RAM'lardaki iş yoğunluğu, personel yetersizliği ve fiziksel şartların yetersiz olması gibi sebeplerle sorunlar yaşandığını belirtmiştir. Araştırma bulgularıyla benzer biçimde Aksoy ve Pınar (2020) erken tanılama sağlığı ve eğitim kurumları arasındaki iş birliği, RAM'ın yapı ve işleyişi, nitelikli personel, değerlendirme standartlarının oluşturulması, güncel ve geçerli-güvenilir değerlendirme araçları ve fiziksel koşullar konularında sorunları vurgulamıştır. Millî Eğitim Bakanlığı 2019–2023 Stratejik Planında da “Geçici koruma altındaki nüfusun yoğun olarak yaşadığı şehirlerde eğitim ortamlarının yetersiz kalmasının” tespitler arasında yer aldığı görülmektedir (MEB, 2019).

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre özel eğitim öğretmenleri en fazla GKSÖ-GÖ'lerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde tercüman desteği ve dil desteğinin sağlanmasını önermişlerdir. Benzer biçimde Açıkgöz (2019) tarafından Türkiye'deki Suriyeli öğrenciler için öncelikli olarak dil problemlerinin çözülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Uysal (2019) ise GKAS öğrencilerin bir liseye yerleştirilmeden önce, bir yıllık bir dil eğitim verilmesi, zayıf oldukları derslerden takviye kurslarına alınması, sene sonunda dil ve ders seviyeleriyle ilgili yapılacak bir sınavdan sonra okullara yerleştirilmelerini önermiştir. Geçici koruma statüsündeki öğrencilere sosyal ve kültürel eğitimler verilmeli, etkili ve planlı bir Türkçe öğretim stratejisi izlenmesi ve bu öğrencilerin okula devamı teşvik edilmelidir (Güzel, 2019).

Araştırmadan elde edilen önemli bir bulgu da eğitsel değerlendirme ve tanılama yönelik ölçme araçlarının geliştirilmesi ve RAM'ların çalışma koşullarının iyileştirilmesi ile ilgili çalışmaların gerekliliğidir. Kemer (2019) RAM'larda performans ölçmede kullanılan psikolojik testlerin geçerlik, güvenilirlik ve test uyarılama standartları açısından incelemiştir. Kemer (2019), RAM'da kullanılan ölçeklerin geçerlik alanında eksikleri olduğunu ve uluslararası alanda kullanılan güncel hallerine göre revizyonlarının yapılmamasının güçlük olduğuna dikkat çekmiştir. Güvenirlik açısından ise ölçeklerde yine eski revizyonların kullanımından kaynaklı eksiklikler olduğunu belirtmiştir. Örneğin, Stanford-Binet'in çevirisinin yapıldığı bilinmesine rağmen yazılı bir kaynakta bulunmadığı için uyarılama standartlarına göre incelenmesi yapılamamıştır. Gesell ve Leiter'de herhangi bir uyarılama ya da çeviri yapılmadığı için iki ölçeğin

de ölçek standartlarıyla uyumlu olmadığını bu nedenle ölçeklerin dil ve kültürümüze uyarlamasını önermiştir. Türkkal (2019) ise RAM'da yürütülen hizmetlerin niteliklerin artırılması için yasal düzenlemeler yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Öneriler

Çalışmanın bulgularına dayanarak GKAÖGÖ'lerin eğitsel değerlendirme ve tanılama süreçlerinin daha sağlıklı ve sistematik yürütülmesine yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur. Buna göre GKAÖGÖ'lerin tanılanmasının önündeki en büyük engel olan dil sorununa yönelik eğitim politikaları hazırlanabilir. Ayrıca GKAÖGÖ'lerin RAM'lara başvurusu, tanılanması, değerlendirilmesi ve izlenmesi aşamalarının her kurumda aynı şekilde sürdürülmesi için belli standartlar geliştirilip takibi için de ayrı bir modül oluşturulabilir. RAM'da görev yapan öğretmenlere GKAÖGÖ'leri tanılama süreci ile ilgili eğitimler düzenlenebilir. Doğru tanılama yapabilmek güncel, geçerli ve güvenilir ölçme araçları ile mümkündür. Bu nedenle hem geçici koruma altındaki hem de Türk vatandaşı olan öğrencilerin tanılama sürecinde kullanılacak ölçme araçları geliştirilebilir veya uyarlaması yapılabilir. Eğitsel tanılamanın daha sağlıklı yürütülebilmesi için tıbbi tanılama yapan kuruluşlar ile RAM'lar arasında bir köprü görevi üstlenecek bir ekip kurulabilir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından RAM'larda görev yapan öğretmenlere ölçme araçlarını kullanmaları için hizmetiçi eğitimler düzenlenmektedir. Ancak testörlük eğitimi alan öğretmen RAM'dan çeşitli nedenlerle ayrıldığında ölçme araçlarını kullanacak personel sıkıntısı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle RAM'da görev yapan öğretmenlerin yer değişikliği ile ilgili düzenlemeler getirilebilir. Son olarak GKAÖGÖ'lerin eğitime erişimlerinin artırılmasına ve destek özel eğitim hizmetlerinden yararlanmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılabilir.

Kaynakça

- Açıkgöz, A. (2019). Türkiye'de ilkökul eğitimi alan geçici koruma statüsündeki çocuklara verilen eğitim sorunları ve çözüm öneriler. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Aksoy, V., ve Şafak, P. (2020). 573 Sayılı KHK'dan günümüze özel eğitimde eğitsel tanılama ve değerlendirme: Neredeyiz, nereye gitmeliyiz?. *Turkish Journal of Special Education Research and Practice*. 2(1) 47-67.
- Aydın, S. (2019). Geçici koruma altındaki 4-5 yaş grubu Suriyeli çocukların sosyal becerileri ile problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Başar, M., Akan, D. ve Çiftçi, M. (2018). *Mülteci öğrencilerin bulunduğu sınıflarda öğrenme sürecinde karşılaşılan sorunlar*. *Kastamonu Education Journal*, 26(5), 1571-1578. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.427432>

Geçici Koruma Statüsündeki Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitsel Tanılama Süreci

- Biasutti, M., Concina, E., ve Frate, S. (2020). *Working in the classroom with migrant and refugee students: The practices and needs of Italian primary and middle school teachers*. *Pedagogy, Culture & Society*, 28(1), 113-129.
- Biral, B., (2019) Rehberlik ve araştırma merkezlerinde eğitsel tanılama üzerine sosyolojik bir değerlendirme. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- CRC, B. M. (2009). Çocuk haklarına dair sözleşme. <http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM%20CHK%20Genel%20Yorum%20No13%20-%20Cocuga%20Karsi%20Sid-det.pdf>
- Cülha, A., ve Demirtaş, H. (2020). *Dezavantajlı bir grup olarak geçici koruma statüsündeki öğrencilerin eğitim öğretim hizmetlerinden yararlanma durumları*. *Harran Maarif*, 5(2), 46-75. <http://dx.doi.org/10.22596/2020.0502.46.75>
- Çiçek, M. Ç. (2015). Özel gereksinimli bireyin eğitsel tanılama sürecinde; RAM'da yönlendirme, yerleştirme ve izleme çalışmalarına yönelik çalışanların görüşlerinin belirlenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Doğan, S., ve Özdemir, Ç. (2019). *Sivas ilinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin okul iklimine etkisinin incelenmesi*. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(69),124-141.
- Erdem, C. (2017). *Sınıfında mülteci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri*. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları*, 1(1), 26-42.
- Geçici Koruma Yönetmeliği (2014, 22 Ekim). Resmî Gazete (Sayı: 29153). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016, Nisan). 2015 Türkiye Göç Raporu. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2015_yiik_goc_raporu_haziran.pdf
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017, Nisan). 2016 Türkiye Göç Raporu. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf
- Güzel, S. (2019). Türkiye'de öğrenim gören geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerin uyum problemlerinin incelenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Kağnıcı, D. Y. (2017). *Suriyeli mülteci çocukların kültürel uyum sürecinde okul psikolojik danışmanlarına düşen rol ve sorumluluklar*. *Elementary Education Online*, 16(4), 1768-1776.
- Kaya, S. Ö. (2019). Geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli üniversite öğrencilerinin göç sürecindeki uyum yaşantıları. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kemer, B. (2020). Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde maksimum performansı ölçmede kullanılan psikolojik testlerin ölçme standartları açısından incelenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Koser, K. (2018). Migration and security: Exploding the myths and understanding the realities. *In Demography of refugee and forced migration* (pp. 235-249). Springer, Cham.

- Levitt, M. J., Lane, J. D., ve Levitt, J. (2005). *Immigration stress, social support, and adjustment in the first postmigration year: An intergenerational analysis*. Research in Human Development, 2(4), 159-177.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). Geçici koruma statüsündeki bireylere yönelik özel eğitim hizmetleri kılavuz kitabı. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/07143429_ozel_egitim_hizmetleri_kilavuzu.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). Millî Eğitim Bakanlığı 2019 – 2023 Stratejik Planı http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_11/22154626_Milli_EYitim_BakanlYYY_2019-2023_Stratejik_PlanY.pdf
- Moinolnolki, N., ve Han, M. (2017). *No child left behind: What about refugees?*. Childhood Education, 93(1), 3-9.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2012, 21 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı: 28360). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120721-10.htm>
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018, 7 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı: 30471). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>
- Poon-McBrayer, K. F. (2016). *Complexities of shared ethnicity, immigrant education, and disabilities: Reconceptualizing multicultural special education*. International Journal of Special Education, 31(3), n3.
- Sarıer, Y. (2020). *Türkiye’de mülteci öğrencilerin eğitimi üzerine bir meta-sentez çalışması: Sorunlar ve çözüm önerileri*. Eğitimde Yeni Yaklaşımlar, 3(1), 80-111.
- Sayın, Y., Usanmaz, A., ve Aslangiri, F. (2016). *Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği*. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar, 18(31), 1-13.
- Songür, N., ve Olgun, O. (2020). *Geçici koruma statüsündeki Suriye kökenli öğrencilerin eğitim gördükleri ilkokullarda yaşanan sorunlar: Ankara-Altındağ ilçesi örneği*. Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi, 55(4), 2969-2996.
- Şimşir, Z., ve Dilmaç, B. (2018). *Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri*. İlköğretim Online, 17(2), 1116-1134.
- Tamer, M. G. (2017). *Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocukların Trabzon devlet okullarındaki durumu*. Göç, 4(2), 119-152.
- Türkkan, A., ve Doğan, Z. (2019). *Matematik becerilerinde yetersizlik görülen ilkokul öğrencilerinin Rehberlik ve Araştırma Merkezindeki eğitsel tanılama süreçlerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Uysal, A. (2019). *Geçici koruma altında olan Suriyeli öğrencilerin lise düzeyinde eğitimlerinde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri: Bir çoklu durum çalışması*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Geçici Koruma Statüsündeki Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitsel Tanılama Süreci

- Yıldırım, A. ve Şimsek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Y. (2016). Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde tanı, değerlendirme ve izleme süreçlerinin incelenmesi: İşitme kayıplı çocuklar örneği. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yurtsever, Ş. (2013). Eğitsel tanılama ve değerlendirme sürecinde görev alan Rehberlik ve Araştırma Merkezi personelinin karşılaştığı sorunların belirlenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yüce, E. (2018). Geçici koruma altında bulunan Suriyeli öğrencilerin okula uyumları. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.